

Al. I. Amzulescu *Capodopere ale literaturii populare românești.* „Frunză verde, floare mândră ...”. Antologia viersului popular românesc, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2003, 470 p.

Începuturile istoriei folcloristicii românești sunt jalonată de marile culegeri de literatură populară (în primul rând de poezie) semnate, pe rând, de Vasile Alecsandri (1852-53; 1866), G. Dem. Teodorescu (1885), Gr. C. Tocilescu (1900) și alții, contemporani sau continuatori ai acestora. Felul cum au fost întocmite aceste colecții reprezintă etape în constituirea unei metodologii a culegerii, transcrierii, ordonării materialului, punând în discuție teme teoretice de permanentă actualitate precum aceea a autenticității, a intervenției sau non- intervenției culegătorului în textele culese, a acurateței cu care varianta orală, vorbită, spusă, cântată, este transpusă în forma scrisă, tipărită în carte. La fel de importantă este și chestiunea grupării materialului cules în clase sau categorii folclorice; poetul Vasile Alecsandri avea în vedere aspectul literar al textelor, aranjându-le, în colecția *Poezii populare ale românilor* (1866), în „cântice bătrânești sau balade”, „doine” și „hore”, în timp ce G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române* (1885), folclorist influențat de gândirea lui B. P. Hasdeu, recurgea la un criteriu extrem de modern pentru vremea respectivă, ținând seama de „contextul” zicerii: „Așezarea acestor mii de versuri, care se pot considera ca tot atâtea mii de glasuri nevinovate ale poporului, dă loc numai la două sisteme de clasificare: după anotimp și după vârsta celor ce le cântă. [...] Cu chipul acesta, variantele culegerii de față se întocmesc, firește, în două părți cam de aceeași mărime”, unele aparținând „copilăriei, juneții și adolescenței”, altele aparținând „maturității și bătrâneții”.

Pe măsură ce cantitatea de „materialuri folcloristice” creștea, ajungând la dimensiuni gigantice, ele deveneau din ce în ce mai greu de stăpânit și de consultat, mai ales că multă vreme s-a cules și s-a publicat cam la întâmplare, încât s-a impus cu necesitate o selecție în această imensitate de texte poetice populare, care să le facă mai accesibile cititorului iubitor de poezie populară și studiosului, transformându-se în adevărate instrumente de lucru adecvate cerințelor cercetării. Este ceea ce impunea ca principiu de lucru cercetătorilor culturii populare Ovid Densusianu în lecția sa de deschidere din 1909, *Folclorul – cum trebuie înțeles*, adevărat act de naștere a folcloristicii românești moderne: „Diletantismul a tronat neturburat până acum în folclor; oricine s-a crezut în stare să culegă texte populare și, sub pavăza ocrotitoare a serviciilor aduse literaturii ori a dragostei pentru popor, am văzut îngrămădindu-se atâtea volume printre care abia descoperi din când în când câte unul mai de seamă. Epoca de culegere cu grămada, fără sistem, fără orientare, fără pregătire științifică, trebuie să se încheie. Folcloriștilor de mâine trebuie să le cerem altă pregătire”.

Pentru a apropia cât mai mult posibil acest „mâine”, profesorul de la Universitatea din București dădea el însuși exemple demne de urmat, publicând, în 1915, *Graiul din Țara Hațegului* (Texte folclorice din Densus), texte culese și transcrise cu maximă atenție pentru respectarea autenticității graiului local, iar în 1920 antologia *Flori alese din cântecelele poporului*. Într-o scurtă „Prefață”, Ovid Densusianu formulează câteva dintre principiile care

I-au condus la realizarea acestui florilegiu, între care, pe primul loc, autenticitatea: „Din colecțiile publicate de folcloriștii noștri, din ce am găsit prin reviste și ziare și din ce am putut afla în călătoriile de cercetări, am ales poeziile care se înșiră aici, redându-le astfel cum au fost culese – notele de la sfârșit arată izvorul fiecăreia – așa că frumusețile literaturii noastre populare pot fi judecate în forma lor autentică (subl. mele - N. C.), nu după schimbări arbitrare, cu amestec de estetism personal, nu după impresii alterate cum sunt acelea pe care ni le dă colecția lui Alecsandri”. Credincios etnopsihologismului care domina gândirea sa etnologică, Ovid Densusianu nu pierde din vedere nici latura estetică a creației folclorice: „Din cât am strâns la un loc în paginile care urmează cred că poezia noastră populară apare nu numai cu valoarea ei documentară sufltească, ci și cu ce a atins în culminația ei artistică”. Acesta este sensul selecției operate de filolog care dă culturii românești o antologie „clasică”, un model demn de urmat. Să menționăm, în acest punct al discuției, că *Flori alese ...* (1920) constituie baza pentru versiunea franceză *Florilège des chants populaires roumains*. Traduits par Mille M. Holban, Paris, 1934 și că ambele antologii au fost republicate, în semn de omagiu, de cei doi editori eminenti ai operei densuseniene, Ioan Șerb și Florica Șerb, la Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1999; tot în semn de omagiu, același Ioan Șerb a publicat, reluând, în parte, titlul antologiei din 1920, *Flori alese din poezia populară*. Ediție îngrijită de I. Ș. Prefață de Mihai Pop, „B. P. T.”, 1960, urmată de „ediția a II-a revăzută și adăugită”, vol. I, „Lirica populară”, Vol. II, „Poezia obiceiurilor tradiționale”, „B.P.T.”, 1967, cu prefața aceluiași Mihai Pop, cel mai comprehensiv studiu asupra liricii populare românești la vremea respectivă.

Tot în anii '60, Ovidiu Papadima realizează o amplă antologie a liricii populare, memorabilă și aceasta, intitulată cu un vers dintr-un cântec transilvănean, *Cu cât cânt, atâta sânt*, Editura pentru Literatură, 1963. Pornind de la etimologia cuvântului *antologie*, din gr. *anthologion*, din *anthos* = floare și *legein* = a alege, latinescul *florilegium* nefiind decât un calc după modelul grecesc, alcătuit din *flos*, *floris* = floare și *legere* = alege, Ovidiu Papadima face portretul antologatorului: „Prin urmare, alcătuitoarea unei antologii a fost văzut ... ca un îndrăgostit de frumos ... [...] La fel ca iubitorul de frumuseți florale, autorul unei antologii parcurge întinderi mari din domeniul artei literare, culegând și potrivind împreună ceea ce îi încântă simțul artistic și sufletul”.

Primează, cum se vede, în planul selecției, criteriul estetic, doar că, fiind vorba de o selecție din literatura populară, antologatorul se izbește de o problemă de neocolit: care estetică? Pot fi aplicate creațiilor folclorice principiile artei culte, știut fiind că, deși aceeași în datele ei esențiale, estetica oralității se conduce după alte legități (sau și după alte legități), decurgând din specificul creării și transmiterii ei prin viu grai, de la persoană la persoană, parcurgând drumul de la gură la ureche și nu de la scriere la ochi ? Dilema lui Ovidiu Papadima era maximizată de formația sa de om de litere, de istoric literar, pe de o parte, și de „tirania” lui G. Călinescu care, chiar în acei ani, premergători apariției primului volum din tratatul academic de *Istoria literaturii române* (1964), milita cu energie și intransigență pentru „arta literară în folclor”.

Trebuie să spunem că autorul antologiei *Cu cât cânt, atâta sânt* a ieșit cu bine din încercuirea principiilor și îndoielilor, realizând o antologie care rezistă timpului, „cea mai

meritorie” după aceea a lui Ovid Densusianu din 1920, așa cum apreciază un renumit cunoscător al literaturii populare, Al. I. Amzulescu, el însuși autor al mai multor antologii, intrate definitiv în bibliografia obligatorie a folclorului românesc. Cel mai de seamă specialist în epica populară românească în versuri, pe care a cercetat-o, urmând căile deschise de profesorul său D. Caracostea, parcurgând marile colecții, dar și pe viu, pe durata unei jumătăți de secol, Al. I. Amzulescu și-a creat propriile instrumente de lucru din mers, realizând, întâi, cunoscuta tipologie și corpusul de texte aferent, în cele trei volume de *Balade populare românești*, Editura pentru Literatură, 1964, apoi colecția antologică de *Cântece bătrânești* (1974) înregistrate de la ultimii rapsozi populari, cântăreți de balade din anii '60-'70 ai secolului al XX-lea, pentru a încheia cu *Cântecul epic eroic* (1981) și *Balada familială* (1983). Toate aceste volume au un caracter antologic, autorul selectând, pe criterii de conținut, dar și de frumusețe, cea mai reprezentativă variantă pentru fiecare dintre tipurile de balade (cântece epice) identificate de el, printr-o muncă asiduă, de unul singur, la masa sa de lucru de la Institutul de Folclor din București.

Aceste remarcabile tipologii și corpusuri de texte au pus oarecum în umbră alte volume cu caracter antologic, pe care Al. I. Amzulescu le rememorează, cu nostalgie și umor (două constante caracterologice și stilistice care îl apropie pe Alexandru *sin* Amza *ot* Valea Stanciului, Oltenia de Nică al lui Ștefan al Petrei din Humuleștii Neamțului, Moldova – dovadă, în acest sens, volumul miscelaneu *Despre obârșii ... ei quibusdam aliis!*, Ediția I, Editura Scrisul Românesc, 2001; ediția a II-a, Editura Etnologică 2005) în „Postfață” la *Capodopere ale literaturii populare românești. „Frunză verde, floare mândră ...”*. Antologia viersului popular românesc, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2003. Aici, folcloristul reia în atenție o primă antologie, *Doine, cântece, strigături*, E.S.P.L.A., 1955, semnată împreună cu Gh. Ghiță, „regretat prieten de pahar” ... „a cărei singură contribuție propriuzisă, dar *sine qua non*” ... „a fost inițiativa și mijlocirea publicării antologiei în colecția „Biblioteca pentru toți” (în 30.000 de exemplare!)”, care stă la baza antologiei din 2003.

Cu obiectivitatea și rigoarea folcloristului doct, „meseriaș”, cum zic tinerii de azi, Al. I. Amzulescu își caracterizează foarte exact opera conturată dintr-o perspectivă „fundamental folcloristică”, spre deosebire de cea a lui Ovidiu Papadima, din 1963, datorată unui literat, care ordonează materialul *tematic*, fără a ține seama de apartenența categorială a pieselor antologate, „așezând de fiecare dată laolaltă, ca într-un mozaic, creații de *toate genurile*”. Lucrarea sa urmărește „criteriul așezării materialului „pe genuri”, ținând seama, pe de o parte, de legătura strânsă a textelor cu anume *prilejuri* tradiționale din cursul anului”, ca și de „criteriul evoluției biografice, a vieții purtătorului de «viers» popular (de la copilărie la adolescență, maturitate și bătrânețe), din leagăn până la mormânt ..”. Este, cum se vede, o perspectivă dublă sau chiar triplă. Se au în vedere, exclusiv, formele versificate ale folclorului; când zice „viers”, Al. I. A. se joacă puțin, mizând pe știința – sau pe neștiința noastră! – acest termen popular indicând atât prezența „glasului”, a „vocii”, adică oralitatea de principiu a folclorului (cf. Paul Zumthor, „la présence de la voix”), cât și a „melodiei”, a „cântecului”, măcar că unele dintre textele selectate, deși versificate, nu sunt și cântate, precum cele mai multe dintre formulele jocurilor de copii, plugușorul, orațiile de nuntă, descântecele. Modelul îndepărtat dar prestigios al acestei situații poate fi găsit în colecția lui G. Dem. Teodorescu,

Poezii populare române, 1885, în care erau reprezentate toate formele metrice ale folclorului, inclusiv formulele versificate din basme. Doar că folcloristul contemporan nouă evită termenul „poezie”, preferându-l pe acela de „viers”, cu toate ambiguitățile lui, și folosește în gruparea textelor sugestii din taxonomiile de dată recentă.

Rezultă un admirabil corpus de texte, selectate de un *connaisseur* cu un gust estetic sigur, cu o știință a folclorului câștigată nu doar în biblioteci și arhive, dar și pe teren, în contactul nemijlocit cu cântăreții și rapsozii plaiurilor românești, atent la nuanțele, la schimbările pe care folclorul versificat și cântat le-a suferit în timp, în bine sau în rău. Al. I. Amzulescu reproduce masiv în această lucrare din vechea sa antologie *Doine, cântece, strigături*, 1955, inclusiv o serie de texte din folclorul contemporan, grupate aici într-o ultimă secțiune: „Cântece populare noi”, cu un subtil comentariu: „Câteva ecouri din frenezia poetică a «obsedantului deceniu» 1950-60” din care citez câteva versuri, „actuale” și azi, când trecem de la „leul vechi” la „leul nou”, deși se referă la „stabilizarea” din 1952,: „Cât o fi Gheorghiu-Dej,/Milioane nu mai vezi!/Plâng morarii și brutarii,/Nu mai sunt milionarii...”. Și alte câteva, de un trist umor acum, la 50 de ani de când au fost „confectionate”: „Foaie verde de mohor,/ Trecea Leana pe tractor;/Nime-n sat nu vrea să crează/Că Leana-i așa vitează” și „Zboară, mândrule cocor,/Peste Nipru, peste Don,/Și te-așează în zbor lin/Pe fereastra lui Stalin ...”. Evident că în 1955 conceptul de „obsedant deceniu” nu exista, iar sintagma „frenzie poetică” nu se putea folosi, așa că păstrarea într-o antologie publicată în 2003 a mostrelor de folclor nou e o probă de onestitate științifică (așa ceva a existat și folcloriștii vremii le-au consemnat), de comentariu exegetic subtil și de senină detașare față de un trecutul nu prea îndepărtat.

Dar nu pentru aceasta merită antologia *Capodopere ale literaturii populare românești* să fie citită, ci pentru marile valori pe care antologatorul le-a reținut ca fiind reprezentative pentru folclorul românesc și pentru gustul și înțelegerea unuia dintre cei mai fideli, mai rafinați, mai profunzi cercetători ai lui din zilele noastre, tânărul octogenar Al. I Amzulescu.